

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.college-de-france.fr/media/cours-et-travaux/UPL4814_Annuaire_introduction.pdf S. 7; 43. *Lerminier E.* De l'enseignement des législations comparées // *Études d'histoire et de philosophie.* – T. II. Paris : Charpentier, Libraire-Éditeur, 1836. S. 12.

Oleksiy Kresin. Formation of the comparative history of law as a scientific and educational discipline in the second half of XVIII – the first third of XIX centuries

Considered is the formation of the comparative history of law in the context of the general positive teaching on law differentiation idea in the second half of XVIII – the first third of the XIX centuries. The author argues that the first conceptualization of comparative (general) history of law is still unknown, but the impetus for its design was the Thibault's requirement for the history of law expressed in 1814: it becomes a science only if cover the histories of all peoples. But it could be argued that comparative history of law had been gradually distinguished in the general history frame that took on political and legal character.

The comparative history of law was formed, got its name and recognition as an independent educational discipline in German universities since 1818 through the efforts of S. Brendel, J.P. von Hornthal and other professors, and later – in the Paris College de France, and soon was conceptualized in Gans and Lerminier works. They defined it primarily as a separate legal (as well as comparative and historical) science, emerging at the history of law, philosophy of law, comparative jurisprudence intersection, has to obtain and synthesize, primarily based on comparative and chronological analysis, knowledge on the history and current state of law and legal thought of different peoples, which is the basis for the development and refinement of concepts, essence of legal phenomena cognition. The principal provisions of comparative history of law creators was the freedom of this science of utilitarian purposes, its focus on pure knowledge and the general teaching of law formation. Their opponents, without denying the fruitfulness of the comparative approach to the history of law, pointed out on the impossibility of the difficult tasks of comparative history of law fulfillment and sought to direct efforts to achieve practical goals, offering selectivity and teleology in research.

Key words: *differentiation of legal sciences, comparative legal knowledge, organization of scientific knowledge, comparative history of law.*

УДК 341.171

М. М. ТОВТ,
кандидат юридичних наук

НОВІ ЗАСАДИ МОВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ, АБО НОВЕ КОНСТИТУЮВАННЯ ДЕРЖАВИ?

У результаті дослідження юридичної сутності та хронології подій останніх місяців 2016 р. у сфері регулювання мовних відносин, здійснення порівняльного аналізу запропонованих законодавчих змін з конституційними імперативами, нормами чинного національного та міжнародного законодавства автор констатує, що запропоновані законодавчі новації у разі їх імплементації значною мірою не тільки змінять юридичну природу регулювання мовних відносин, а й можуть привести до потреби прийняття нової конституції і зміни обсягу і характеру міжнародно-правових зобов'язань України.

Ключові слова: *законодавство про мови, права національних і мовних меншин.*

Tovt M.M. Новые основы языкового регулирования или новая конституционализация государства?

В результате исследования юридической сущности и хронологии последних месяцев 2016 г. в сфере регулирования языковых отношений, осуществив сравнительный анализ предложенных законодательных изменений с конституционными императивами, нормами действующего национального и международного законодательства, автор констатирует, что предложенные законодательные новации в случае их имплементации не только в значительной мере изменят юридическую сущность регулирования языковых отношений, но могут привести к необходимости принятия новой конституции, а также к изменению объемов и характера международно-правовых обязательств Украины.

Ключевые слова: законодательство о языках, права национальных и языковых меньшинств

Tovt M.M. The new basics of language legislation or the foundations of a new statehood?

In result of the study of the legal nature and chronology of the events of the last months of 2016 in the regulation of language relations, comparative analysis of the proposed amendments with the constitutional imperatives, rules applicable national and international law, author notes that the proposed legislative innovations if they are implemented to a large extent not only alter the legal nature of the regulation of language relations, but may lead to a need for a new constitution and change the volume and nature of the international legal obligations of Ukraine.

Key words: legislation on languages, the rights of national and linguistic minorities

Соціальна, економічна і відповідна до них політична ситуація наприкінці 2016 – на початку 2017 р. в Україні складається так, що мовне питання знов опиняється на перших шпальтах суспільного дискурсу. Дискусії розгортаються не тільки на внутрішній арені, а й на зовнішньополітичних площадках. Так, у резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 2145 (2017) «Функціонування демократичних інститутів в Україні», яка була прийнята 21.01.2017 р.,¹ вказується, що Конституційний Суд України за поданням народних депутатів розглядає питання конституційності Закону «Про засади державної мовної політики», а законопроекти, які подані до Верховної Ради України, спрямовані на звуження прав, передбачених чинним законодавством. Асамблея закликає владу, у разі скасування судом закону, зберегти й надалі норми використання мов меншин на рівні, передбаченому чинним законом. З повідомлень преси відомо, що цей 13-й пункт резолюції був включений до проекту резолюції на пропозицію депутатів ПАРЕ із сусідніх з Україною країн Польщі, Румунії та Угорщини.

Що, власне, відбувається в Україні у сфері регулювання мовних відносин? Чим викликане таке занепокоєння поважного органу європейської демократії? Які зміни пропонуються в мовному законодавстві? У чому полягає їхня сутність? Чи є правомірним нав'язування свого бачення, думки міжнародною організацією та представниками сусідніх країн і чи не є це втручанням у внутрішні справи України? Які можуть бути наслідки імплементації запропонованих законодавчих новацій? Сенс пошуку відповідей на ці питання полягає у

тому, що відповіді на них наближають нас до розуміння не тільки складності, а й принципово важливих наслідків для правової – конституційної системи та міжнародних відносин України, які випливатимуть з імплементації законодавчих положень, які пропонуються авторами численних законодавчих ініціатив.

Спробуємо узагальнити, а що, власне, відбулося, відбувається у царині мовних відносин в Україні? Які новації пропонуються? А відбулося, пропонується таке:

19 жовтня 2016 р. на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України з'явилося повідомлення, що МОН і громадські активісти дійшли згоди щодо поправок до ст. 7 законопроекту «Про освіту»². Сутність цієї «згоди» полягає у внесенні суттєвих змін до положень ст. 7 проекту закону № 3491-д, який було прийнято Верховною Радою України у першому читанні, в якій викладені деякі конституційні та міжнародно-правові імперативи щодо регулювання мовних відносин у освітній сфері. Зокрема, положення частини п'ятої ст. 53 Конституції України,³ відповідно до якої *«громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних закладах освіти...»* в інтерпретації тих, які «дійшли згоди», слід трансформувати в нормативний текст такого змісту: «Особи, що належать до національних меншин і корінних народів, мають право на навчання рідною мовою *поряд з українською мовою у державних і комунальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти у місцях компактного проживання таких осіб*». Тобто конституційна гарантія підміняється правом, яке при цьому можливо реалізувати тільки за відповідності двом додатковим, законодавством не визначеним умовам, а саме: *тільки поряд з українською мовою та тільки у місцях компактного проживання відповідної меншини*, а також *лише на рівні закладів дошкільної і загальної середньої освіти*. Ці пропозиції за поданням близько двох десятків народних депутатів, занесені до порівняльної таблиці до цього проекту закону для другого читання. Враховуючи, що ті, хто пропонує ці поправки, переважно є членами провладної коаліції на чолі з Головою Верховної Ради України з його заступниками, є велика вірогідність їх прийняття.

17 листопада 2016 р. Конституційним Судом України розпочато розгляд справи за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики».⁴ Публічна частина цього процесу була завершена 19 грудня минулого року. Будь-який час може бути оголошено рішення КСУ, яке, за одностайним баченням тих, хто слідкував за проходженням процесу, означатиме визнання зазначеного закону неконституційним, принаймні за певними процедурними обставинами.

У Верховній Раді України, за поданням народних депутатів, які входять до фракцій провладної коаліції, зареєстровані законопроекти: «Про мови і Україні» від 19.12.2016 р. № 5556⁵; «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» від 19.01.2017 р. № 5669⁶; 19.01.2017 р. «Про державну мову» № 5670⁷. Попри розбіжності у назві та змісті, спільним між ними є заперечення чинних мовних прав націо-

нальних і мовних меншин, – намір практичного унеможливлення використання-застосування мов меншин у публічній сфері.

Тому на час підготовки цієї статті є підстави вважати, що йдеться про скоординовану цілеспрямовану політику владних чинників на витіснення мов меншин з офіційного та публічного вжитку, на радикальну зміну мовного, а отже, і цивілізаційно-культурного ландшафту країни. Підставою такого твердження слугує, зокрема, той факт, що КСУ, порушуючи законодавчі положення та власний регламент, саме під час внесення згаданих вище законопроектів приступив до провадження за поданням, яке надійшло до Суду понад два роки тому, у липні 2014-го, і було внесене народними депутатами України, попереднього, VII скликання. Про це свідчить і те, що ще до «досягнення згоди між міністром і громадськими активістами», вже 18 жовтня 2016 р. інформаційні агентства повідомили про заяву віце-прем'єр міністра України В'ячеслава Кириленка, що ст. 7 «Мова освіти» проекту Закону «Про освіту» треба змінити: «Завтра будуть внесені спільні поправки МОН, громадськості та депутатів».⁸ А міністр освіти і науки України Лілія Гриневич після «досягнення згоди» 19 жовтня 2016 р. повідомила, що «сьогодні ці поправки було зареєстровано групою депутатів з 15 осіб, їх вже підписав Голова Верховної Ради України Андрій Парубій». Тобто йдеться про заздалегідь узгоджену позицію керівників уряду та парламенту України з цього питання. Про це свідчить також факт термінової реєстрації (або перереєстрації у випадку з проектом Закону № 5556, який уже був поданий на розгляд ВРУ у 2012 р.) законопроектів, які плануються прийняти замість визнаного неконституційним чинного закону. А про небажання відмовитися від цих намірів свідчать також відповіді, які надійшли народним депутатам та представникам національних меншин на їх звернення до Президента України з цього питання.⁹

Радикальність, принципову відмінність запропонованих законодавчих змін порівняно з нормами чинного нині регулювання розглянемо на деяких прикладах. Передусім повернемося до згаданого вище питання освітніх прав національних меншин, або права на освіту мовами меншин. Для ілюстрації запропонованих змін порівняємо положення чинного закону з текстом проекту Закону «Про освіту», прийнятого у першому читанні та з пропозиціями народних депутатів на чолі з керівництвом Верховної Ради України.¹⁰ (див. табл.).

Набагато радикальніші від зазначених вище зміни пропонуються ініціаторами нових мовних законів. Так, відповідно до ст. 21 законопроекту № 5669 особам, які належать до національних меншин, у державних і комунальних закладах освіти забезпечується право тільки на вивчення рідної мови, але не навчання рідною мовою. Пропонується суттєве звуження, а в окремих випадках і цілковите заперечення можливості використання мов меншин не тільки в офіційному, а й цілковито в громадському вжитку. Так, ст. 2 законопроекту № 5669 мову національних меншин України визнає іноземною мовою, а застосування до неї певних захисних заходів допускає тільки у межах населеного пункту (при тому, що за чинним законом це може відбуватися у межах адміністративно-територіальної одиниці), і тільки за умови:

Положення ст. 20 Закону України «Про засади державної мовної політики»	Норми проекту Закону № 3491-д, прийнятого у першому читанні	Пропозиції підтримані Міністерством освіти і науки України і керівництвом ВРУ
1	2	3
1. Вільний вибір мови навчання є невід'ємним правом громадян України, яке реалізується в рамках цього Закону, за умови обов'язкового вивчення державної мови в обсязі, достатньому для інтеграції в українське суспільство. 3. Потреба громадян у мові навчання визначається в обов'язковому порядку за заявами про мову навчання, які подаються учнями (для неповнолітніх - батьками або особами, які їх замінюють), студентами при вступі до державних і комунальних навчальних закладів, а також, у разі потреби, у будь-який час протягом навчання.	Мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова.	1. Мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова. Держава забезпечує кожному громадянину України право отримати освіту державною мовою у державних і комунальних закладах на всіх рівнях: дошкільної, загальної середньої, професійної, позашкільної та вищої освіти.
2. Громадянам України <i>гарантується право</i> отримання освіти державною мовою і регіональними мовами або мовами меншин. Це право забезпечується через мережу дошкільних дитячих установ, загальних середніх, позашкільних, професійно-технічних і вищих державних і комунальних навчальних закладів з українською або іншими мовами навчання, яка створюється відповідно до потреб громадян згідно із законодавством України про освіту. У державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням регіональними мовами вивчення предметів ведеться регіональними мовами (за винятком української мови і літератури, вивчення яких ведеться українською мовою).	3. Особам, які належать до національних меншин, <i>забезпечується право</i> на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних закладах освіти.	4. Особи, що належать до національних меншин і корінних народів, <i>мають право</i> на навчання рідною мовою <i>поряд з українською мовою</i> у державних і комунальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти <i>у місцях компактного проживання</i> таких осіб. 5. Особи, що належать до національних меншин і корінних народів, <i>мають право</i> на вивчення рідної мови у державних і комунальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти

1) що в даному населеному пункті носії цієї мови становлять понад 30 % чисельності населення (за чинним законом – 10 %);

2) що набуття такого права слід ініціювати збором підписів не менше ніж 30 % членів територіальної громади;

3) що ці підписи місцевою радою будуть надіслані до Верховної Ради України, яка після позитивного висновку профільного комітету з цього питання прийме спеціальний закон про порядок застосування відповідної мови національної меншини у межах територіальної громади села, селища, міста.

Тобто пропонується нездійснення процедура, що фактично зводить нанівець будь-які можливості реалізації мовних прав меншин. Подібна, не менш бюрократична і обмежуюча за характером умова можливості використання мов меншин пропонується проектом закону № 5516 (зокрема частина шоста ст. 10), відповідно до якої таке може відбуватися у межах сіл, селищ, міст, визначених законами України місцями поширення і використання мов корін-

них народів або національних меншин України. У цих визначених законом місцях тоді, якщо не менше ніж третина їх жителів відносить себе до відповідних корінних народів або національних меншин, громадяни поряд з державною можуть, у встановленому законом порядку використовувати мови (мову) цих корінних народів або національних меншин. А законопроект № 5670 порядок застосування мов меншин відсилає до неіснуючого навіть на стадії проекту документа Закону України «Про права осіб, що належать до національних меншин». З чого випливає: немає закону – немає і застосування мов меншин.

Формат цієї статті не дає змоги здійснити комплексний порівняльний аналіз поданих на розгляд Верховної Ради України законодавчих ініціатив, але й наведені положення надають достатньо підстав стверджувати, що йдеться про пропонування суттєвих, принципових змін, імплементація яких практично унеможливило публічне використання мов меншин.

Ще питання, на яке слід шукати відповідь: чи є правомірними наміри щодо скасування закріплених у законодавстві мовних прав значної частини громадян України? Відповідь однозначна – ні. Адже наведене вище положення частини п'ятої ст. 53 та частини другої ст. 10 Конституції України, відповідно до якої «в Україні *гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України*»; сукупно з конституційним принципом неприпустимості скасування набутих прав, закріплених у частинах другій і третій ст. 22 Конституції України, відповідно до яких «конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод», чітко і однозначно забороняють здійснення таких дій. Принаймні, якщо виходимо з того, що Україна дійсно є правовою державою, де визнається і діє принцип верховенства права (статті 1 та 8 Конституції України).

І насамкінець, спробуємо віднайти відповідь на питання, чи був правомірним заклик ПАРЄ зберегти й надалі норми використання мов меншин на рівні, передбаченому чинним законом, що був прийнятий за пропозицією депутатів сусідніх з Україною країн? Тобто, чи мала право ПАРЄ робити зауваження, закликати органи влади України міняти свою поведінку щодо цього питання? Чи не є це втручанням у внутрішні справи суверенної держави? Адже, як стверджують прибічники наведених вище змін, кожна країна має право самостійно вирішувати, якою мовою відбуватиметься суспільне життя на її суверенній території,¹¹ і наводять приклади таких давніх, сталих демократій, як Франція, Бельгія, Греція, які навіть до Європейської хартії регіональних мов або мов меншин не приєдналися. Слід сказати, що їхня позиція не позбавлена сенсу. Дійсно, жодний представник іншої держави, та й Рада Європи, не дорікає органам влади Французької Республіки за політику, що призводить до мовної асиміляції бретонців, басків, корсиканців, ельзаських німців чи корінних народів її заморських територій.

Шукаючи відповідь на поставлене питання, виходимо з відомого вислову одного з президентів України про те, що «Україна не Росія»¹², і від себе дода-

мо, що і не Франція (Бельгія, Греція і так далі за повним переліком держав світу). Кожна держава має власну, тільки їй притаманну історичну долю, і набір прав та обов'язків, набутих у процесі свого становлення та подальшого розвитку. Доля України склалася так, що набуття нею державної незалежності було пов'язане з сецесією, дезінтеграцією Радянського Союзу. А визнання її як рівноправного суб'єкта міжнародних (міждержавних) відносин у межах відповідних державних кордонів (як і будь-якої іншої новоутвореної держави) залежало від визнання її такою іншими, насамперед сусідніми державами.

Звісно, таке визнання відбувалося з певними умовностями, які своєї чіткої юридичної, міжнародно-правової форми набули у так званих великих, основоположних договорах з цими державами. А входження до міжнародної спільноти, зокрема до європейської регіональної спільноти держав, було обумовлене також певними зобов'язаннями. Зокрема, набуття членства у Раді Європи було обумовлене також і добровільним зобов'язанням України приєднатися до Рамкової конвенції про захист національних меншин¹³ та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин¹⁴, і формуванням своєї політики щодо меншин відповідно до приписів Рекомендацій Парламентської Асамблеї Ради Європи 1201 від 1993 р.¹⁵ А основоположні договори з низкою сусідніх держав, зокрема з Молдовою¹⁶, Румунією¹⁷, Угорщиною¹⁸, передбачають конкретні зобов'язання України щодо забезпечення мовних прав національних меншин. Тобто склалося так, що Франція пов'язана за міжнародним правом іншим обсягом та рівнем зобов'язань щодо забезпечення мовних прав меншин, ніж Україна. Тому заклик ПАРЄ до органів влади України сумлінно виконувати свої зобов'язання, тобто до поведінки, яка відповідатиме їй міжнародно-правовим зобов'язанням, слід вважати правомірним.

Такі радикальні, принципів зміни законодавства можуть бути правомірними тільки після внесення змін до Конституції України, зокрема до частини третьої ст. 10, відповідно до якої «в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України», або вилучення з тексту Основного Закону цього положення. А враховуючи імперативи частини першої ст. 157, відповідно до якої «Конституція України не може бути змінена, якщо зміни передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина» такі конституційні зміни можливі тільки з прийняттям іншої конституції. Міжнародно-правова легітимізація запропонованих законодавчих новацій вимагає також перегляду, зміни, заміни низки міжнародно-правових договорів як мультілатерального, так і білатерального характеру. Звісно, що Україна з іншою Конституцією та іншим набором міжнародно-правових зобов'язань суттєво різнитиметься від сучасної, і не факт, що буде більш демократичною і більш поважною учасницею міжнародного співробітництва, ніж сучасна.

І ще кілька міркувань про позицію національних меншин, що проявляється у висловлюванні невдоволення такою поведінкою владних чинників України. Вважаю, що їхнє реагування слід розглядати у контексті їхньої спільної з етнічними українцями долі в незалежній державі, що детермінує їхнє власне бачення свого місця в українському соціумі. Розглядаючи цей аспект

питання, слід повернутися до набуття Україною незалежності, внутрішньоправова легітимація чого ґрунтується на результатах загальноукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р., на якому переважна більшість мешканців Української РСР, включно громадян, які вважали себе не українцями за національністю і неукраїномовними за своїми мовними уподобаннями, висловилися на підтримку такої незалежності.

Останні могли це робити не тільки без остраху щодо можливого погіршення умов реалізації своїх етнічних і мовно-культурних прав, а з упевненістю у їх суттєве покращення у новій державі. Адже у цей час уже був чинним Закон Української РСР «Про мови в Українській РСР»¹⁹, а рівно місяць до дня проведення референдуму, 1 листопада 1991 р. Верховна Рада України проголосила Декларацію прав національностей України²⁰, в якій Україна гарантувала всім народам і національним групам, що проживають на її території, рівні політичні, економічні, соціальні й культурні права, зокрема шляхом забезпечення існування національно-адміністративних одиниць, а також тим, що в межах адміністративно-територіальних одиниць, де компактно проживає певна національність, її мова може функціонувати нарівні з державною. Наведені, й багато інших актів Української держави, давали підстави особам належних до національних меншин вважати себе дійсно рівноправними громадянами, а свою культуру – частиною загальної культури українського народу, майбутньої української політичної нації.

Тому можемо передбачати, що такі концептуальні зміни правового регулювання прав національних меншин, важливою складовою яких є мовні права, суттєво змінять ставлення громадян належних таких меншин до України, до держави, в яку історична доля їх розмітила, і в якій вони становлять близько 20 % населення.

1. *Resolution The functioning of democratic institutions in Ukraine* // RES 2145 – 25.01.2017: 13. The Assembly notes that individual members of the Verkhovna Rada have appealed the Law on the Principles of the State Language Policy to the Constitutional Court, claiming the unconstitutionality of some of its provisions as well as the manner in which it was adopted. The Assembly expresses its concerns that some projects aim at narrowing the current rights of national minorities. It is of foremost importance that, under the legal regulations to be modified, national minorities can preserve the present rights to use their minority languages which are provided by the Constitution and by all international commitments of the country. Emphasising the importance of the continuation of an inclusive policy towards minority languages for the stability of the country, the Assembly calls on the authorities to ensure that, in the event that the Law on State Languages is repealed by the Court, the low threshold for the use of minority languages contained in that law is maintained.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?fileid=23453&lang=EN&search=KjoqfHR5cGVfc3RyX2VuOjJlc29sdXRpb24=>; 2. *МОН та громадські активісти дійшли згоди щодо поправок до статті 7 законопроекту «Про освіту»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/10/19/mon-ta-gromadski-aktivisti-dijshli-zgodi-shhodo-popravok-do-statti-7-zakonoproektu-%E2%80%9Cpro-osvitu%E2%80%9D/>; 3 *Конституція України*. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1>

80; **4.** 17 листопада Конституційний Суд України у формі усного слухання розпочав розгляд справи за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/novyna/17-lystopada-konstytutsiynyy-sud-ukrayiny-u-formi-usnogo-sluhannya-rozproshav-rozglyad-spravy>; **5.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60750 ; **6.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60952; **7.** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60953; **8.** В уряді збираються змінити положення про мову освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unn.com.ua/uk/news/1610869-v-uryadi-zbirayutsya-zmyniti-polozhennya-pro-movu-osviti>; **9.** Лист Першого заступника Міністра освіти і науки України Ковгунця В. В. № 1/11-15499 від 02.12.2016 р. голові Громадської організації «Асамблея національностей України» Тагієву Р. С. на лист Секретаріату Кабінету Міністрів України від 10.11.2016 р. № 41181/1/1-16 до листа Адміністрації Президента України від 09.11.2016 р. № 43-01/1014 на звернення громадських організацій національних меншин України від 25.10.2016 р. щодо права національних меншин на навчання рідною мовою; **10.** Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про освіту» № 951-д від 04.04.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639; **11.** *Україні – закон про державну мову.* Заява громадськості з приводу законопроекту 5670. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://language-policy.info/2017/01/ukrajini-zakon-pro-derzhavnu-movu-zayava-hromadskosti-z-pryvodu-zakonoproektu-5670/>; **12.** *Кучма Л.* Україна – не Росія. Москва, 2003. 560 с; **13.** *Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995р.)* (ETS № 157) була відкрита для підписання 01.02.1995 р., набула чинності 01.02. 1998 р., ратифікована Україною 09.12. 1997 р., набула чинності для України 1.05.1998 р.; **14.** *Європейська хартія регіональних мов або мов меншин* (ETS № 148). була ухвалена 05.11.1992 р., ратифіковано Україною 15.05.2003 р., набула чинності для України 01.01.2006 р.; **15.** *Рекомендації 1201* (1993 р.). Парламентська Асамблея Ради Європи. 44 постійна сесія. Дискусія Асамблеї 1 лютого 1993 р. – є обов'язковою для України відповідно до Висновку № 190 на заяву України про вступ до Ради Європи. Пункти 11. Хііі) та 12. V). Парламентська Асамблея Ради Європи ЕОРІNІ 90. WP 1403-26/9/95 – 8 E; **16.** *Про ратифікацію Угоди між Україною і Республікою Молдова про співробітництво у забезпеченні прав осіб, які належать до національних меншин:* Закон України № 2577-VI від 05.10.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 9. Ст. 53 **17.** *Про ратифікацію Договору про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією і Додаткової угоди до нього у формі обміну листами Міністра закордонних справ України та Міністра закордонних справ Румунії:* Закон України № 474/97 від 17.07.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 262; **18.** *Про ратифікацію Договору про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою:* Закон України № 2527-XII від 01.07.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 37. Ст. 552; **19.** *Про мови в Українській РСР:* Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки № 8312 від 28.10.1989 р. // Відомості Верховної Ради України. 1989. № 45. Ст. 631; **20.** *Декларація прав національностей України* № 1771-XII від 01.11.1991 // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 53. Ст. 799.

Tovt M.M. The new basics of language legislation or the foundations of a new statehood?

The study deals with the current issues of language legislation. The author draws the attention to the fact that as a result of the intentions of essential change in the field of lan-

guage legislation, the language issue of Ukraine is in the limelight on both national and international levels. Order No. 145 (2017) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe calls for Ukraine to keep the current low threshold for the use of minority languages in case of the abolition of the existing language law. Examining the potential impacts of implementations of the language bills submitted by the representatives of the current authorities, the author formulates the following questions. What is really happening in the field of language rights in Ukraine? What has raised the concerns of prestigious organs of the European democracy? What is the essence of the European concerns? Could the expression of concern by neighboring states and international organizations really be considered as interference in the internal affairs of Ukraine? What could be the consequences of the proposed amendments?

By the description of the chronology and legal nature of the 2016 events and the language bill in comparison with the provisions of the Constitution, the author concludes that the proposed changes are radically transforming the system of language rights in the country. The language bills significantly narrow the rights of national and language minorities, which are contrary to Ukraine's international obligations. The author emphasizes that the planned changes are contrary to the constitutional guarantees for the use and protection of the languages of national minorities as well. The adoption of the changes requires an amendment of the Constitution, which prohibits the abolition and restriction of human rights. The author also notes that if language rights are amended according to the proposals, the reassessment of numerous multilateral and bilateral international conventions of Ukraine will be required. The study concluded that with a new Constitution and a changed system of international treaties, the new Ukraine will be substantially different from that of today, and it is not certain that the new state will be more democratic and more cooperative with international organizations.

The author finally draws the attention to the fact that the changes proposed in the field of language rights of minorities can fundamentally change the relationship towards national minorities that account for approximately 20% of the population of Ukraine.

Key words: legislation on languages, the rights of national and linguistic minorities.

УДК 341.1/8

В. Н. КУБАЛЬСЬКИЙ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ» У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У статті досліджено зміст поняття «державний суверенітет», його міжнародно-правові властивості та особливості концепції державного суверенітету в міжнародному праві на сучасному етапі. Наведені міжнародно-правові акти, які містять юридичну оцінку подій 2014 року в Криму. Особливого значення проведене дослідження набуває у зв'язку з втратою Україною суверенітету над окремими частинами своєї території. Зроблено, зокрема, висновок про те, що в рамках міжнародного права доцільно розробити більш ефективні механізми для захисту державного суверенітету, враховуючи необхідність його захисту на сучасному етапі від інформаційних та економічних виявів міжнародного злочину «агресія», а також «гібридних» війн.

Ключові слова: державний суверенітет, територіальна цілісність, міжнародне право, принципи міжнародного права.